ISSN 2082-7016; eISSN 2450-5552 2023, nr 17

DOI: 10.54264/0076

s. 75-84

АНТОНІНА КОРЕНГА
Львівський національний університет імені Івана Франка; вул. Університетська 1, м.Львів, 79000; *e-mail: antonina.korenha@lnu.edu.ua* ; ORCID: 0009-0009-9935-9972

СВІТЛАНА ПРИЙМАК
кандидат економічних наук, доцент; Львівський національний університет імені Івана Франка; вул. Університетська 1, м. Львів, 79000; *e-mail: svitlana.pryymak@lnu.edu.ua*; ORCID: 0000-0002-3694-4498

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню основних труднощів для будівельної галузі в Україні та перспектив розвитку будівництва в сучасних умовах. У статті наведені статистичні дані щодо стану будівельної сфери та вплив війни на діяльність будівельних підприємств. Розглянуто особливості обліку будівництва в Україні та проаналізовано стан будівельної галузі в Україні, реалії функціонування будівельних підприємств та можливості їх подальшої роботи, висвітлені загальні тенденції розвитку будівництва в Україні. Досліджено шляхи оптимізації роботи будівельних підприємств задля ефективного функціонування в умовах обмежень, що виникли внаслідок війни. Розглянуто необхідність впровадження нових стратегій управління діяльністю будівельних підприємств задля подальшої відбудови України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

будівництво, будівельне підприємство, будівельна галузь, будівельні роботи, облік в будівництві, автоматизація в обліку

1. Будівництво в економіці

Будівництво відіграє виключно важливу роль у розвитку економічної системи держави незалежно від її геополітичного положення, рівня розвитку, чисельності населення та інших характеристик. Ефективність будівельного сектора безпосередньо впливає на економічну ситуацію в країні та добробут населення.

За ринкових умов будівництво набуває нового економічного змісту, пов'язаного з вільним рухом капіталу та вільною діяльністю кожного об'єкта власності. Вертикальні галузеві зв'язки, що переважали в адміністративно-плановані економіці, замінюються горизонтальними зв'язками інвесторів. Саме будівництво як економічний процес являє собою безперервну інвестиційну діяльність власників капіталу протягом життєвого циклу будівель чи споруд, у які вкладається цей капітал [2].

Продукцією будівництва як галузі в економічній системі держави є виконані комплекси будівельних і монтажних робіт на завершених будівництвом і зданих замовнику підприємствах, пускових комплексах або їх чергах, об'єктах, підготовлених до випуску продукції або надання послуг.

Корисний результат будівництва в сукупності з іншими галузями представляє собою споживчу вартість у формі виробничих будівель і споруд, підготовлених до випуску продукції, або житлових будинків, будівель соціального, культурного, побутового призначення, підготовлених до надання послуг.

Будівельна продукція має ряд особливостей, що відрізняють її від продукції інших галузей (таблиця 1).

Таблиця 1. Особливості будівельної продукції

Нерухомість	Будівельна продукція нерухома (статично закріплена), а тому споживається там, де вироблена. Ця особливість обумовлює необхідність постійної передислокації виробничих структур будівельних організацій з одного споруджуваного об'єкта на інший, наявності для цих цілей різних транспортних засобів, мобільної будівельної техніки, необхідності швидкого її переміщення з об'єкта на об'єкт і суттєвих транспортних затрат. Передислокація вимагає витрат і на облаштування постійно мінливих будівельних майданчиків, влаштування тимчасових споруд і пристосувань (тимчасові електро-, водо-, теплопостачання, каналізація, огородження будівельного майданчика та охорону), а також на створення необхідних умов для роботи та відпочинку робітників та інженерно-технічного персоналу (роздягальні, душові, приміщення для прийому їжі та для відпочинку і т. п.).
Різноплановість	Продукція будівництва індивідуальна і має широку номенклатуру. Комплекс металургійного комбінату, стартовий ракетний комплекс, житловий будинок, набережна, благоустрій, культова будівля, дитячий ігровий майданчик і багато іншого є продукцією будівництва. Ця особливість вимагає високого рівня професійної майстерності робітників та інженерно-технічних працівників, ускладнює організацію потокового будівництва, здорожує готову продукцію.
Габаритність	Будівельна продукція має великі габарити. Це не дозволяє організувати процес зведення об'єктів, що будуються, в закритих приміщеннях, які потребують влаштування протяжних підкранових та під'їзних шляхів, збільшують витрати на будівництво.
Матеріаломісткість	Маса будівельної продукції вимірюється десятками і сотнями тисяч тонн. Споживані в процесі будівельного виробництва матеріальні ресурси різноманітні. Ця особливість тягне за собою великі витрати на їх транспортування, вимагає великого професійного досвіду персоналу для організації матеріально-технічного забезпечення будівельного процесу, організації складського господарства, пошуку вигідних постачальників, зручних транспортних схем.

Трудомісткість	У будівельному процесі сьогодні багато робіт вимагають великих витрат живої праці (кам'яна кладка, пристрій опалубки, арматурні роботи, укладання бетону, заповнення дверних і віконних прорізів, пристрій паркетних і дощатих підлог та ін). Ця особливість зумовлює потребу будівельних організацій у великій кількості висококваліфікованих робітників та інженерно-технічних кадрів, фахівців з економіки і управління.

Отже, діяльність будівельних підприємств ускладнена особливостями ринку, що вимагає бездоганної роботи усіх відділів підприємства (інвестиційного, маркетингового та ін.).

Будівельна галузь слугує індикатором ефективності економіки країни. У Європі, де макроекономічна ситуація є переважно стабільною, внесок будівельної галузі у загальне ВВП країни у середньому складає 5-7%.

2. Сучасний стан будівництва в Україні

Що стосується України, то частка будівництва у ВВП країни зростала з 2,3% у 2015 р. до 3,2-3,3% у 2020-2021 рр. – у період активного поширення коронавірусу. За підсумками 2022 р., будівництво в Україні скоротилося на 65,1% (1,15% ВВП) і становить 3,5 млрд доларів [3].

Розподіл виконаних будівельних робіт в Україні у 2022 році за видами виглядає наступним чином (рис. 1):

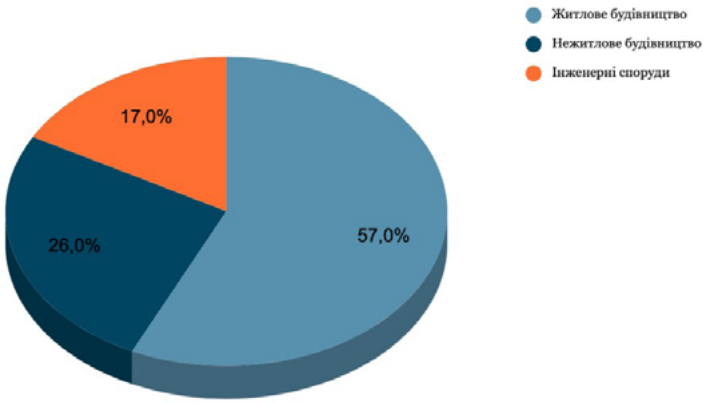

Рис. 1. Обсяг виробленої будівельної за видами у 2022 р.,%, Джерело: розроблено авторами

У розрізі сегментів негативна динаміка у фізичному вираженні демонструє наступні результати:
- житлове будівництво скоротилося на 60,3% р./р.;
- нежитлове будівництво – на 63,6% р./р.;
- інженерні споруди – на 67,1% р./р [9].

Таким чином, з початком повномасштабної війни змінилися не лише обсяги будівництва, але і його пріоритети. Тепер житлове будівництво виконує і соціальну функцію, оскільки потреба у житловій площі значно зросла внаслідок великої кількості зруйнованих домівок і зростання попиту серед внутрішньо переміщених осіб.

Поштовхом для подальшого розвитку будівельного ринку можуть стати дієві

програми з компенсації за зруйноване/пошкоджено майно, що фінансуватимуться з державного і місцевих бюджетів або за рахунок міжнародних донорів.

Одним з шляхів покращення ситуації на будівельному ринку України є запровадження урядом іпотечних програм. Можливість взяти житло під низький відсоток дасть змогу підтримувати галузь, а з нею і економіку країни.

Проте, на сьогодні в Україні левова частка підприємств має складну ситуацію з оборотними коштами та резервами, які вичерпались за період повномасштабної війни. Частина підприємств, які виробляли сировину та будівельну продукцію для українського та європейського ринків, повністю зруйнована. Тож сировину та/або матеріали, які ще донедавна виготовляли українські виробники, доводиться (чи більшою мірою доведеться) імпортувати, що також впливатиме на собівартість будівництва. Загалом ціни на будматеріали впродовж 2022 року піднялись у середньому на 60%, на роботи – на 30% та продовжуватимуть свій ріст відповідно до росту курсу валют, інфляції. Саме це є однією з причин, чому не стартують нові будівельні проєкти [3].

3. Облік в будівництві

Для будівельної сфери характерні не тільки постійний рух товарно-матеріальних цінностей, а й великий обсяг документації. Це різні дозвільні документи, угоди з інвесторами та постачальниками, рахунки, акти виконаних робіт. А також численні договори з підрядниками і субпідрядниками. Вони можуть підписуватися як для виконання загальнобудівельних і монтажних, так і для вирішення певних завдань.

Для успішного ведення будівельного бізнесу необхідний чіткий облік такої документації. Це дозволить своєчасно відстежувати статус виконання договорів і при необхідності оновлювати угоди.

Облік у будівництві – це збір, аналіз і обробка інформації, пов'язаної з фінансовими, матеріальними і трудовими ресурсами, що використовуються під час зведення об'єктів будівництва. Він охоплює відстеження витрат на матеріали, обладнання, працю та інші ресурси, які застосовуються на будівельному майданчику, а також облік доходів від продажу готових об'єктів.

Облік будівництва ґрунтується на тих самих принципах, що й облік виробництва промислової продукції. За характером будівництво можна віднести до типу виробництва, в якому застосовують позамовний метод обліку витрат. При цьому зважають на особливості технології, організації та управління будівельним виробництвом, контролю за виробничими процесами та якістю будівництва.

Спрощенню обліку сприяють дозволені у будівництві укрупнення номенклатури матеріалів шляхом об'єднання в один номенклатурний номер кількох розмірів або сортів за відсутності значних коливань у цінах.

Кожен вид обліку відіграє важливу роль в успішній діяльності будівельної компанії. Бухгалтерський облік, управлінський облік і податковий облік забезпечують надійність фінансової інформації та допомагають будівельній компанії ухвалювати виважені рішення в управлінні проєктами та бізнесом загалом (табл. 2).

Таблиця 2. Основні види обліку в будівництві

Фінансовий облік	Бухгалтерський облік	Виробничий облік	Управлінський облік	Податковий облік
дає змогу будівельним компаніям відстежувати всі фінансові операції, пов'язані з діяльністю на будмайданчику. Фінансовий облік охоплює всі операції з надходження і витрачання грошових коштів, а також облік взаєморозрахунків з контрагентами. Він охоплює облік коштів, спрямованих на закупівлю матеріалів, обладнання, оплату праці та інших витрат, пов'язаних із діяльністю на будмайданчику.	є важливою складовою фінансового обліку в будівництві. Він дає змогу будівельним компаніям підтримувати документацію та звітність відповідно до вимог законодавства та облікових стандартів. Бухгалтерський облік у будівництві охоплює облік доходів і витрат, складання бухгалтерських балансів і звітів, а також контроль за виконанням бюджету.	ведеться з метою безперервного формування масиву інформації про виконувані роботи і витрачених ресурсів. При веденні виробничого обліку заповнюється загальний журнал робіт, складаються первинні документи, багато з яких є одночасно інформаційною базою для інших видів обліку і звітності.	дає змогу будівельним підприємствам контролювати й оптимізувати виробничі процеси на будмайданчику. Він охоплює облік матеріальних і трудових ресурсів, контроль за виробничою потужністю та оцінку ефективності використання ресурсів. Управлінський облік дає змогу будівельним компаніям ухвалювати обґрунтовані рішення на основі аналізу даних про виробничі процеси та ресурси.	у будівельній компанії включає в себе облік доходів, витрат і податкових зобов'язань. Його мета – забезпечити точність розрахунку податків і своєчасну їх сплату. Податковий облік має відповідати вимогам податкового законодавства та нормативним актам.

Джерело: розроблено авторами

Можна зробити висновок, що багатозадачність обліку в будівництві вимагає великих затрат трудових ресурсів, а обсяги облікової інформації потребують постійної систематизації і оптимізації.

4. Автоматизація обліку в будівництві

На сучасному етапі автоматизація обліку в будівництві є невід'ємною частиною роботи будівельних компаній. Програмні продукти для обліку в будівництві значно спрощують і прискорюють процес ведення обліку, а також дають змогу скоротити кількість помилок і ризиків.

Основні переваги автоматизації обліку в будівництві:
- підвищення ефективності роботи. Автоматизовані системи дають змогу істотно прискорити процес обліку і скоротити кількість помилок, які можуть виникати при ручному веденні обліку;
- зменшення витрат на облік. Використання спеціалізованих рішень дає змогу скоротити витрати на утримання бухгалтерії та кадрового відділу, а також зменшити кількість персоналу, необхідного для виконання цих завдань;
- збільшення точності обліку. За допомогою автоматизованих систем можна істотно зменшити ризик виникнення помилок, пов'язаних з ручним введенням даних, а також забезпечують більш точний і надійний облік;
- спрощення роботи з документами. Автоматизовані системи дають змогу спростити роботу з документами, оскільки всі необхідні дані зберігаються в електронному вигляді та можуть бути швидко знайдені й оброблені.

Програми для обліку в будівництві мають широкий функціонал, що дає змогу управляти проєктами будівництва, контролювати фінансові потоки, проводити аналіз витрат і прогнозувати бюджет, враховувати зміни в проєкті й автоматично коригувати плани, контролювати якість виконання робіт тощо.

5. Перспективи розвитку будівництва в Україні

На сьогоднішній день активність на будівельному ринку залежить від характеру війни, нових загроз та економічного становища країни. Тільки перемога України може кардинально змінити тенденції, які спостерігаються на ринку будівництва. Це буде ознакою відновлення економічної активності в країні та стане передумовою покращення споживчих настроїв населення. У межах здійснюваних урядом кроків щодо створення привабливого інвестиційного клімату в Україні Держбуд послідовно вживає заходів щодо нормативного врегулювання будівельної діяльності, спрощення й забезпечення прозорості ряду процедур на передпроєктній стадії, усунення штучних перепон під час проєктування та будівництва [7]. Однак із метою підвищення ефективності діяльності в будівельній галузі слід більш уважно та ретельно розробляти стратегії щодо збільшення обсягів фінансування, для чого необхідно залучати у цей сегмент як вітчизняних, так і іноземних інвесторів, а крім того, розробляти стратегії врахування якості будівельних робіт та будівельних матеріалів.

Країни-партнери вже оголосили про свою готовність брати фінансову участь у майбутній відбудові українських міст. Залучення західних спеціалістів стане хорошим знаком для інвесторів щодо подальшого просування України, створення нових проектів і впровадження нових технологій, а в комплексі свідчиме про можливість повернення до довоєнного стану ринку. Чим швидше будівельні підприємства зможуть повернутися до обсягу виробництва 2021 року, тим потужнішою буде відбудова [3].

Цифрові технології також допомагають у створенні нових бізнесів та джерел доходів. Наприклад, у зарубіжній практиці зустрічаються цифрові платформи спільного використання будівельної техніки. Одним із останніх трендів є вкладення будівельних компаній у технологічні стартапи, які згодом роблять нові технології одним із джерел доходу.

В українській будівельній галузі, за винятком окремих компаній, цифровізація поки що не показала того ефекту, який можна спостерігати у зарубіжних аналогів. Найбільш просунута область – цифровізація продукту та клієнтських функцій. При цьому рівень цифровізації основного процесу та корпоративних функцій є досить низьким.
Узагальнюючи існуючу практику, можна виділили наступні рекомендації, які можуть допомогти українським будівельним підприємствам просунутися в галузі цифровізації:
- окреслення переваг та особливостей бізнес моделі конкретної будівельної компанії й зосередження зусиль цифровізації саме на даній ділянці;
- розробка дієвих заходів щодо мотивації співробітників та забезпечення підтримки цифрової трансформації на найвищому рівні;
- аналіз існуючих use-кейсів застосування цифрових технологій у пріоритетних областях, вивчення реального, а не рекламованого постачальниками досвіду роботи технології;

- визначення кількісних цілей, на досягнення яких спрямовані зусилля щодо впровадження технологій з урахуванням реалістичного сценарію;
- запуск процесів цифровізації спочатку виключно на пілоті;
- вивчення й ретельний аналіз зворотного зв'язку від співробітників щодо результативності та зручності технології;
- аналіз помилок, коригування цілей та планів впровадження [4].

Традиційні виклики галузі посилилися глобальним фінансовим тиском і збоями, спричиненими інфляцією, проблемами з доступністю запчастин і матеріалів, проблемами з транспортуванням, а також зростанням цін на матеріали та обладнання. Усе це посилюється зростанням вартості робочої сили та її нестачею, спричиненою старінням робочої сили. Кваліфіковані працівники виходять на пенсію, відбувається розрив у кваліфікації, а до 2025 року нестача працівників перевищить мільйон осіб [5].

Зараз будівельним підприємствам пропонується нова модель роботи, що формується у галузі будівництва під впливом інших галузей та їхнього досвіду. Така модель передбачає:
- стандартизацію, саміти та платформи розвитку;
- збірку деталей, частин, компонентів, що відбувається за межами підприємства, що може підвищити якість продукції, а подальша доставка продукції на місце будівництва дозволяє зменшити час і втрати, які в іншому випадку вимагали б від людей роботи на місці та оплати;
- проектування з урахуванням вимог виробництва та збірки (цей підхід має на меті знайти спільне всередині будівель у багатьох різних секторах, а потім розробити стандартні набори частин, які можна зібрати разом, щоб сформувати структуру будь-якої будівлі);
- цифровий дизайн (можливість взяти дизайн, міждисциплінарний дизайн як модель і переконатися, що «зробити все правильно з першого разу» можливо, визначивши, де є зіткнення компонентів або проблеми з дизайном);
- більше уваги приділяється структурованому процесу ланцюжка постачань (наприклад, нумерації деталей та управлінню запасами, що забезпечує кращий контроль і управління багатьма аспектами матеріалів, субпідряду, праці та обладнання) [5].

Висновок

У статті проаналізовано статистичні дані, наукові статті та роботи, які висвітлюють сучасний стан будівництва та діяльність будівельних підприємств. Підсумувавши, можемо стверджувати, підприємства в будівельному секторі України стикаються з багатьма складними проблемами (логістика, порушення ланцюгів поставок, висока вартість сировини та матеріалів). Водночас є прогнози, що за наявних умов українські забудовники зможуть обслуговувати на ринку великі обсяги. Це є основою для залучення інвесторів, які хочуть вкладати кошти в розвиток виробництва будівельних матеріалів та суміжних сфер, щоб залишатися прибутковими та швидко розвиватися.

Одним із важливих напрямків розвитку будівельної галузі є житлове будівництво. Активна побудова житла має особливо важливе соціальне значення, оскільки є показником рівня та якості життя населення.

Ключовими завданнями розвитку будівельної галузі є оптимізація виробничих потужностей будівельної галузі шляхом інвестування, залучення нових кваліфікованих кадрів та впровадження новітніх технологій.

ЛІТЕРАТУРА

[1] Державна служба статистики України. URL: *www.ukrstat.gov.ua*
[2] Жовтяк Г.А., Волохова І.В. Стан та перспективи розвитку підприємств будівельної галузі України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. 2020. Т. 31(70). No 6. С. 50–54.
[3] Бенч Н. В умовах війни: що відбувається у будівельному секторі. [дата звернення 09.11.2023] URL: *www.interfax.com.ua/news/blog/896001-amp.html*
[4] Соколовська К.В., Касич А.О. Тенденції у розвитку підприємств будівельної галузі. Економіка та суспільство. 2022. № 41.
[5] Паламарчук О.М., Петришина С.В. Будівельна галузь України: стан та прогнози. Економіка та суспільство. 2023. № 51.
[6] Відновити будівництво під час війни: чотири головних виклики. [дата звернення 09.12.2023] URL: *www.mind.ua/openmind/20251137-vidnoviti-budivnictvo-pid-chas-vijni-chotiri-golovnih-vikliki*
[7] Романенко О.В., Алавердян Л.М. Огляд стану та оцінка потенціалу розвитку будівельної галузі України. Ефективна економіка. 2020. No 4.
[8] Серьогіна Н. В., Вішня Я. С. Вплив рівня інвестування на розвиток будівельної галузі. Економіка та підприємництво. 2022. No 1 (124). С. 57–60. [дата звернення 09.11.2023] URL: *www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2022/1_2022/11.pdf*
[9] Обсяг будівництва в Україні в 2022 році. [дата звернення 09.12.2023] URL: *www.gmk.center/ua/infographic/obsiah-budivnytstva-v-ukraini-v-2022-rotsi-vpav-na-65/amp/*

ISSN 2082-7016; eISSN 2450-5552 2023, nr 17

ACCOUNTING AND ANALYTICAL PROVISION OF THE CURRENT TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY IN UKRAINE

ABSTRACT

The article is devoted to the study of the main difficulties for the construction industry in Ukraine and the prospects for the development of construction in the current conditions. The article provides statistical data on the state of the construction industry and the impact of the war on the activities of construction companies. The article considers the peculiarities of construction accounting in Ukraine and analyses the state of the construction industry in Ukraine, the realities of functioning of construction enterprises and the possibilities of their further work, and highlights the general trends in the development of construction in Ukraine. The ways to optimise the work of construction enterprises for effective functioning under the constraints imposed by the war are investigated. The need to introduce new strategies for managing the activities of construction enterprises for the further reconstruction of Ukraine is considered.

KEYWORDS

construction, construction enterprise, construction industry, construction works, accounting in construction, automation in accounting

ISSN 2082-7016; eISSN 2450-5552 2023, nr 17

KSIĘGOWO-ANALITYCZNE WSPARCIE WSPÓŁCZESNYCH TENDENCJI ROZWOJU BRANŻY BUDOWLANEJ W UKRAINIE

STRESZCZENIE

W artykule dokonano analizy głównych trudności, z jakimi boryka się branża budowlana w Ukrainie, a także przedstawiono perspektywy rozwoju budownictwa w obecnych warunkach. Zaprezentowano dane statystyczne dotyczące aktualnego stanu branży budowlanej oraz oceniono wpływ działań wojennych na funkcjonowanie przedsiębiorstw budowlanych. Skoncentrowano się na specyfice rachunkowości w sektorze budowlanym w Ukrainie, przeprowadzając analizę stanu sektora budowlanego w Ukrainie, realia funkcjonowania firm budowlanych i możliwości przyszłych prac, zarysowując ogólne tendencje w rozwoju tego sektora. W artykule rozważono również potencjalne strategie optymalizacji operacyjnej firm budowlanych, mające na celu ich efektywne funkcjonowanie, w warunkach konfliktu zbrojnego. Ponadto, zastanowiono się nad koniecznością opracowania nowych strategii zarządzania dla firm budowlanych, które umożliwią dalszą odbudowę Ukrainy.

SŁOWA KLUCZOWE

budownictwo, firma budowlana, branża budowlana, prace budowlane

Artykuł udostępniony na licencjach Creative Commons/ Article distributed under the terms of Creative Commons licenses: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0). License available: www.creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/